

VOYAGA YETMAGANLARNING ONGIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOIY ILLATLAR PROFILAKTIKASI

Husanova Munisa

Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi

3-bosqich 318-guruh kursanti

Annotatsiya: Jamiyat hayotining turli sohalarida inson omili ustun hisoblanadi, ayniqsa, unda voyaga yetmaganlarning haq-huquqlarini himoya qilish, ularning ilmiy, ijodiy, intellektual salohiyatini yuksaltirishga asosiy vazifalardan biri sifatida qaraladi. Shu bilan birgalikda, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar sonining ortishi, o'smirlar o'rtasida deviant xulqning ommalashuvi kabi holatlar huquqbuzarlik profilaktikasi masalasida jamiyatning barcha institutlari tizim sifatida o'zaro hamkorlikda faoliyat olib borishini taqozo etmoqda. Ushbu tizimning o'ziga xos subyekti sifatida umumta'lim maktablari jamiyatdagi asosiy ta'lim-tarbiya manbai bo'lib qolmay, huquqbuzarlik profilaktikasi vositasi ham sanaladi. Maqolada voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi profilaktikasi borasida umumta'lim maktablarining o'rni va ahamiyati o'rganib tahlil qilinadi.

Kalit so'z: huquqbuzarlik, g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar, deviant xulq-atvor, yakka tartibdagi profilaktika, maxsus profilaktika, nazoratsiz bola, bola rehabilitatsiyasi, ijtimoiy pedagog.

Davlatimiz yoshlar masalasini davlat siyosati darajasiga ko'tarib, bugungi kunda aholining yoshlar qatlamiga oid islohotlarni to'la-to'kis amalga oshirib kelmoqda. Yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash, yoshlarga oid qonun hujjatlarini takomillashtirish kabi vazifalar bilan bir qatorda voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining oldini olish masalasi ham dolzarb vazifalar qatoridan joy oldi. Huquqbuzarliklarning oqibati bilan emas, balki uning kelib chiqishi sabablarini aniqlash profilaktika ishlarini olib borishning samaradorligini oshirishga asos bo'ladi.

Bola huquqlari bo'yicha milliy qonunchilik haqida gap ketganda, birinchi navbatda, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 64 va 65-moddalariga qarash kerak. Jumladan, 64-moddada "Ota-onalar o'zlarining o'z farzandlarini voyaga yetgunga qadar boqish va o'qitishga majburdir. Davlat va jamiyat yetimlarni ota-onadan himoya qiladi, nogiron bolalarni parvarish qilish, tarbiyalash va o'qitishni ta'minlaydi, bolalarga bag'ishlangan xayriya rag'batlantiradi" deb ko'rsatib o'tilgan. 65-moddada "Bolalar ota-onalarining nasl-nasabidan va fuqarolik holatidan qat'i nazar, qonun oldida teng. Onalik va bolalik davlat tomonidan muhofaza qilinadi" deb belgilab qo'yilgan.

Voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi profilaktikasi masalasi faqatgina bir tashkilot zimmasidagi vazifa bo'lib qolmasdan, bu yo'nalishda tizimli faoliyatni olib borish maqsadga muvofiq bo'lishi haqida Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev “Davlat idoralari aksariyat hollarda huquqbuzarliklar profilaktikasini faqatgina huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi sifatida baholab, oqibatda ushbu faoliyatga lozim darajada e'tibor qaratmayapti”, deb ta'kidlagan. O'zaro hamkorlik asosida tashkil etilgan faoliyat huquqbuzarlik sodir etish xavfi ostidagi voyaga yetmagan shaxslarni har tomonlama o'rganish va amaliy yordam ko'rsatishga imkon beradi. 2010-yil 29-sentabrda qabul qilingan “Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida”gi qonunning 2-bob 8-moddasiga ko'ra “Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi organlar hamda muassasalar tizimiga quyidagilar kiradi:

- Voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha idoralararo komissiyalar;
- Ichki ishlar organlari;
- Ta'limni boshqarish organlari va ta'lim organlari;
- Vasiylik va homiylik organlari;
- Sog'liqni saqlashni boshqarish organlari va sog'liqni saqlash muassasalari;
- Mehnat organlari”, deb belgilangan.

Ta'lim tizimi huquqbuzarliklar profilaktikasi borasida ishlarni olib borishda voyaga yetmaganlarni kuzatish, xulqiy og'ishlarni payqash, axloqiy o'zgarishlarni nazorat qilishda ustunliklarga ega.

Yakka tartibdagi profilaktika ishi — ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo'lgan voyaga yetmaganlar va oilalarni o'z vaqtida aniqlash, shuningdek ularni ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya qilish hamda voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklar yoki boshqa g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etishining oldini olishga doir faoliyatdir.

Umumiy profilaktika tadbirlari doirasida har payshanba umumta'lim maktablarida “Profilaktika kuni” o'tkazilishi va bu kunda maktab miqiyosida ommaviy tarbiyaviy profilaktik ishlarga o'quvchilarning katta qismi jalb qilinishi belgilangan. Jumladan, “O'quvchilar davomati va ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish” davra suhbat, “Internetning salbiy ko'rinishlari yoshlar tarbiyasiga ta'siri” tadbirlari, “Kelajakka sog'lom fikr bilan” so'rovnomasi, “Jinoyatchilikning ildizlari” suhbat, “Yoshlar va qonun” mavzusida yoshlarning huquqiy bilimlarini oshirish borasidagi tadbirlar, “Jaholatga qarshi kurash” mavzusida debat, “Bola tarbiyasiz tug'iladimi?” mavzusida suhbat, “Ta'tilni jinoyatlarsiz o'tkazamiz” shiori ostida tadbirlar majmui va boshqa ko'plab tadbirlar shular qatoridandir. Ushbu tadbirlar mahalla faollari, profilaktika inspektorlari, diniy tashkilot vakillari, yoshlar yetakchisi va boshqalar ishtirokida tashkil etiladi.

Xulosa: Mamlakatimizda huquqiy demokratik davlat poydevori qurilmoqda. Bunda davlat qurishni huquqiy savodxon, huquq madaniyatini mustahkam egallagan

yosh avlod amalga oshiradi. Buyuk davlatni qurish uchun barkamol inson tarbiyalanmog'i zarur. Shu sababli yoshlarni huquqiy davlat tizimi va mohiyatini chuqurroq anglashi, qonun asoslarini bilishi, qonun hurmat qilishi, ularga so'zsiz bo'ysunishi madaniyatiga ega bo'lishi ruhida tarbiyalash bugungi kunning asosiy vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA VEB SAYTLAR:

1. Abdurasulova. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi va uning oldini olish muammolari. - Qonun himoyasida¹ T. №1. 2001y. 23 bet.
2. Каримова Л.И. Социальная психология и реклама: Учебное пособие для вузов. Т.: Издательско полиграфический творческий дом им. Г.Гуляма, 2004. С. 20.
3. Giddens E. Sotsiologiya. Toshkent - Sharq, 2002.
4. B.A.Aliyev., G'.Rafiqov., T.Sultonov., M.Mullajonova., B.Rahmonov. Sotsiologiya. O'quv qo'llanma. - T.: 2005,120-127 b
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/voyaga-yetmaganlar-deviant-xulqatvor-profilaktikasi>
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/voyaga-yetmaganlar-deviant-xulqatvor-profilaktikas>